

СТРАТЕГІЯ ВРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ АСПЕКТІВ

Стаття присвячена дослідженню гендерної рівності у політичному просторі України. У статті розглядається феномен жінки-політика. В аспекті впливу на нього визначено основні політичні стереотипи щодо просування жінок до вищих ешелонів влади.

Ключові слова: *гендер, гендерна рівність, жінка-політик, жінка-лідер.*

Актуальність дослідження. Як відомо, в Україні європейська інтеграція визначена головним напрямом державної політики. Водночас стратегічною метою України є досягнення європейських стандартів у всіх сферах життя: політичній, економічній, соціальній і, в тому числі, у сфері гендерної рівності. У Європі питанню забезпечення рівноправності жінок і чоловіків приділено неабияку увагу. Однак з початку 50-х і до середини 70-х рр. XX ст. воно було розділено між двома інституціями: Радою Європи, яка займалась боротьбою з дискримінацією за ознакою статі в контексті загальної проблематики прав людини, та Європейським Економічним Співтовариством, яке в той період обмежувало свою діяльність економічною сферою.

Аналіз досліджень і публікацій. Характеризуючи стан наукової розробки зазначеної вище проблеми, слід відмітити, що ця проблематика приваблювала безліч дослідників, які акцентували свою увагу на гендерній дискримінації, а також внутрішніх та зовнішніх чинниках, які впливали на формування жінки-політика, жінки-лідера. З часу проголошення незалежності України участь жінок у політиці, жіноче політичне лідерство в Україні стали темою численних наукових конференцій, дискусій, окремих політологічних досліджень. Розробленням цієї проблематики займались, зокрема, Т. Василевська, Н. Грицяк, І. Головащенко, Л. Кормич, І. Лебединська, Л. Лисенко, М. Пірен, В. Суковата, Г. Ткаченко, Л. Трофименко. Окремі аспекти цієї проблеми стали об'єктом наукових пошуків таких західноєвропейських та американських учених-дослідників політичного лідерства, як Т. Адорно, Дж. Батлер, Ш. Бенхабіб, М. Вебер, І. Дойчман, М. Карл, Д. Кул, Г. Лассуелл, З. Лоренцен, Г. Маркузе, Дж. Скотт, М. Шенлі, Н. Фрейжер та ін. Ці дослідження допомогли з'ясувати актуальність і необхідність дослідження феномену жіночого лідерства в Україні, але це і дотепер не знайшло відповідного наукового відображення в сучасній літературі та потребує подальшого проведення комплексно-

го дослідження щодо впливу гендерних стереотипів, які панують в українській політиці, та особливості формування жіночого політичного лідерства.

Метою дослідження є з'ясування та забезпечення гендерної рівності в Україні. Реалізація поставленої мети досягається постановкою і розв'язанням таких завдань: конкретизація проблемного поля дослідження процесу впровадження принципів паритетної демократії, яку пропонується здійснити в контексті світового досвіду розв'язання комплексу проблем, що випливають з інтеграції жінок у традиційно чоловічу сферу діяльності.

Виклад основного матеріалу. Початок ХХІ ст. позначився загостренням уваги до проблеми прав людини і забезпечення її свободи. Цей виклик часу спричиняє необхідність формування відповідної концепції колективних зусиль усіх країн світу, а також внеску в її вирішення кожної країни зокрема. Фундаментом цієї глобальної концепції є принцип універсальності прав людини. Він є висхідною ідеєю ООН, зафіксованою у Статуті цієї міжнародної організації, лежить в основі Всезагальної декларації прав людини. Проголосити його можна так: «Жодна людина, незалежно від статі, етнічної чи расової належності не повинна страждати від порушення своїх прав чи зневажливого ставлення до них». Принцип прав людини втілює в собі сміливу ідею про те, що всі люди мають право вимагати таких соціальних умов, які захищали б їх від зловживань і нестатків, гарантуючи вільне і гідне життя. Саме поняття «права людини» постійно поглиблюється і набуває більш глибинного змісту. Воно пов'язується із загальним прогресом і розвитком людства. Адже до останнього десятиліття розвиток людського потенціалу і людські права розглядались як паралельні процеси і з концептуальної точки зору, і як оперативний підхід. Однак сьогодні спостерігається тенденція до їх зближення – суспільство починає усвідомлювати, що бути бідним – означає бути безправним і вразливим.

Посилюється усвідомлення того, що права людини можуть надати додаткової ваги процесові розвитку. Відданість принципу прав людини сприяє вдосконаленню юридичних механізмів і інститутів – системи законодавства, судової системи, процедури судових процесів, що є засобами забезпечення свободи і розвитку людського потенціалу. Принцип прав людини також надає моральної легітимності зміні пріоритетів у напрямі допомоги найбільш знедоленим і ізольованим, тим, хто став жертвою дискримінацій. У контексті прав людини права жінок розглядаються не лише як проблема подолання гендерної дискримінації, а як одне з нагальних політичних питань. Питання гендерної рівноправності вже досить давно сприймається світовим співтовариством не як соціальне питання, а як політичне, питання захисту прав людини, яке вимагає політичних рішень та розширеної сфери застосування в інтересах не лише жінок, а й чоловіків та, врешті, – всього суспільства.

Демократичне суспільство не може прийняти ситуацію, коли половина населення частково або повністю відмежована від прийняття рішень, що впливають на все суспільство. Тим більше не може суспільство прийняти ситуацію, коли половина населення є маргіналізованою у відношенні до своїх основних громадянських прав і обов'язків. Політика рівних прав і рівних можливостей для жінок і чоловіків вписана у контекст загальносвітових процесів сьогодення – тому має сенс подати їхні загальні характеристики. Поширеною є думка про необхідність вирішення суспільством насамперед економічних проблем, щоб уже на їх підґрунті будувати громадянські, політичні і гендерні права. Викривлення полягає у тому, що громадянські і політичні права, з одного боку, та економічні і соціальні права – з другого, розглядаються не як дві сторони однієї медалі, а як конструюючі концепції майбутнього.

Сучасна ж світова тенденція полягає у широкому визнанні нерозривності цих двох правових комплексів. Мета людства полягає у досягненні і забезпеченні всіх прав – громадянських, культурних, економічних, політичних, соціальних – для усіх людей. Права людини не є нагородою за розвиток. Без здійснення прав людини не може бути забезпечений і розвиток. Тільки наявність політичних свобод, що передбачає право всіх чоловіків і жінок на рівній основі брати участь у житті суспільства, дає людям можливість по-справжньому скористатися благами економічних свобод. Можна сказати, що економічні та соціальні права є одночасно стимулом до формування міцної економіки, й її результатом. Саме з цієї причини для досягнення стійкого розвитку людського потенціалу необхідно як ввести у суспільну свідомість, так і забезпечити на практиці реалізацію широкої концепції прав людини. Універсальність життєвих законів вимагає, щоб люди ставились один до одного як до рівних, без будь-якої дискримінації.

Принцип рівності є рушійною силою в галузі прав людини. Він також є одним із стовпів процесу розвитку людського потенціалу. Результатом розвитку суспільства стало укорінення правил, цінностей, інститутів і юридичних норм для зміцнення рівності і ліквідації дискримінації. Водночас дискримінація продовжує залишатися невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Норми можуть змінюватись, але недостатньо швидко і не за усіма важливими напрямками. Боротьба з дискримінацією і зміцнення принципів рівності можуть отримати формальне визнання в рамках закону, але дискримінація продовжує існувати в політиці при розподілі ресурсів і соціальних благ. Навіть з урахуванням наявних правових норм, практика дискримінаційного підходу і нерівність все ще поширені у багатьох країнах. Можливість отримання рівної зарплати, рівність з точки зору зайнятості та участі у політичному житті може набувати формального визнання, але за відсутності

ефективного діючого законодавства або реальних, дієвих механізмів його забезпечення все ще залишається неефективним стосовно жінок. Саме тому на порядок денний основних цілей, що стоять перед людством у XXI ст., світова спільнота виносить створення кращого світу для всіх людей – світу, в якому не буде місця будь-якій нерівності: класовій, гендерній, расовій, етнічній. Зобов'язання щодо цього взяла на себе й Україна, підписавши серед 189 країн – членів ООН Декларацію Тисячоліття, в якій сформульовано основні цілі в галузі розвитку. Серед основних тем – досягнення рівності жінок і чоловіків, що є не лише вимогою елементарної соціальної справедливості, не лише необхідною складовою демократії, а й реалізацією можливості наближення до мети сталого людського розвитку – організації суспільних відносин на принципах справедливості, рівного доступу до ресурсів, рівноправного розподілу національних багатств. Ця мета важлива не лише сама по собі, а й з точки зору розширення можливостей людства у досягненні всіх інших цілей. При цьому однією з найважливіших є умова рівноправної участі жінок у прийнятті рішень у всіх сферах соціального життя, що суттєво впливає на ефективність державного управління і керівництва.

Дослідження, що проводяться в різних країнах, переконливо свідчать: стратегії в галузі розвитку, прийняті політичні рішення не можуть бути ефективними, якщо вони ігнорують внесок жінок. Переваги залучення жінок, врахування їхнього внеску, їхньої думки відчує все суспільство: адже воно, нарешті, зможе орієнтувати всі програми, що мають сприяти розвитку (включно з охороною навколишнього середовища, охороною здоров'я, освітою, раціональним використанням природних ресурсів, розподілом фінансів і ресурсів тощо) на задоволення потреб і врахування пріоритетів усіх членів суспільства – як жінок, так і чоловіків. Це забезпечить не лише інший підхід до вирішення названих проблем, а й принципово змінить ситуацію – стане соціально орієнтованою політика, інвестиції набудуть гуманітарного змісту, поліпшиться соціальне самопочуття нації. Такий стан речей заохотить і чоловіків брати на себе не лише ризики, а й обов'язки. Зазначений підхід передбачає обов'язкове визначення чітких державних гендерних стратегій і, відповідно до них, вироблення державної гендерної політики. Саме це є частиною тих зобов'язань, які прийняла на себе Україна, підписавши міжнародні документи щодо забезпечення гендерної рівності. При цьому потрібно мати на увазі кроссекторальність гендерних проблем, що вимагає не лише прийняття спеціальних державних програм, а, найголовніше, врахування цих особливостей у формуванні всіх без винятку державних програм. І це не лише відповідає новим викликам часу, а й відкриває нові можливості для розвитку суспільства, перспективи, від яких виграє все суспільство.

Такий підхід виправдав себе у багатьох країнах світу і підтвердив закономірність: країна досягає вищих рівнів розвитку, якщо вона використовує потенціал усіх членів свого суспільства, і жінок, і чоловіків, залучаючи жінок на паритетних началах до управління і прийняття рішень на всіх рівнях. Особливо ж, якщо це відбувається з урахуванням пропорційності і паритетності, без зосередження і акумулювання потенціалу статей на різних полюсах, з рівномірним, рівноправним і рівновідповідальним розподілом між ними і прав, і можливостей, і відповідальності.

Важливим водночас є врахування істотних відмінностей і нерівностей, які реально існують між жінками і чоловіками. Ці відмінності і нерівність, природно, по-різному виявляють себе в різних секторах, вони специфічні для кожної країни. Водночас простежується і певна типовість, яка дозволяє говорити про вияви нерівності у таких сферах, як: доступ до прийняття рішень і участь у представницьких органах; нерівність у домогосподарстві; відмінності у юридичному статусі і правах; гендерний розподіл праці в економіці; нерівність у домашньому (неоплачуваному) секторі; насильство у відношенні до жінок; дискримінація.

Нерівність жінок і чоловіків – це проблема взаємовідносин, і її неможливо викоринити, якщо зосереджувати увагу лише на проблемах однієї статі. Необхідно застосувати такий підхід, який би сфокусувався на перегляді практик і структур, які укорінюють різні види нерівності. Особливо це стосується розподілу праці, доступу до ресурсів та контролю над ними, а також можливостей брати участь у прийнятті різноманітних рішень. Тому перегляд гендерних ролей і відносин можливий тільки за умови участі у цьому процесі обох статей. Адже практика довела: поліпшення умов життя однієї статі не вирішує загальних соціальних проблем, та й навіть призводить до дискримінаційного становища іншої.

Висновки. Таким чином, принцип рівності повинен містити у собі і право на відмінність, враховувати відмінні риси, характерні для жінок і чоловіків. Адже життя жінок і чоловіків значно відрізняється через репродуктивну функцію жінок. Питання в тому, що ці відмінності не повинні негативно відбиватися на умовах життя жінок і чоловіків, вести до дискримінації. Навпаки, вони мають відповідним чином враховуватися, знаходити своє відображення у рівному розподілі економічних, соціальних і політичних можливостей. На жаль, практика дискримінації за ознакою статі продовжується в усіх країнах світу. Так, річний дохід найбагатшого 1% населення світу дорівнює річному доходу найбідніших 57%. Жінки ж, при цьому, є ще біднішими, оскільки, за даними ООН, вони володіють лише 1/100 всіх світових багатств.

Шукаючи шляхів розв'язання цієї проблеми, світова спільнота виробила і запропонувала механізм забезпечення гендерної рівності, який дає можли-

вість будувати стійке, справедливе й розвинене суспільство. Рівність уже, певною мірою, є тим європейським стандартом, яким вимірюється розвиток особи і суспільства. Волевиявлення ж обох статей – жінок та чоловіків – щодо їхніх можливостей і прав, правових принципів, розбудови суспільних та державних структур є нормою для цивілізованої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейський правовий вимір гендерно чутливої політики : монографія / Н. М. Оніщенко, О. В. Матвієнко, С. В. Береза, М. О. Томашевська. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – 144 с.
2. Буроменський М. В. Міжнародне право. Гендерна експертиза / М. В. Буроменський. – К., Логос, 2001. – 216 с.
3. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – К. : Укр. ін-т соц. досліджень, 2002. – 189 с.
4. Гендерні аспекти державної служби : монографія / М. Пірен, Н. Грицяк, Т. Василевська, О. Іваницька ; ред. Б. Кравченко. – К. : Основи, 2002. – 335 с.
5. Про Цілі Розвитку Тисячоліття [Електронний ресурс] : доповідь Ген. секретаря ООН. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/millennium-development-goals>.
6. Трофименко Л. С. Роль суспільного устрою у політичній соціалізації жінки / Л. С. Трофименко // Юрид. вісн. – О. : Юрид. л-ра, 2001. – № 1. – 83 с.
7. Опалько В. В. Реалізація Цілей розвитку тисячоліття в Україні [Електронний ресурс] / В. В. Опалько. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N177/N177p057-064.pdf.
8. Оксамитна С. М. Гендерні відносини крізь призму громадської думки в Україні і світі / С. М. Оксамитна // Наук. зап. НаУКМА. – 2010. – Т. 19: Спец. вип. у 2 ч. – Ч. II. – 179 с.
9. Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні. Стратегії впливу [Електронний ресурс] // Укр. жін. фонд. – 2011. – Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/odihr/85975>.

СТРАТЕГИЯ УЧЕТА ГЕНДЕРНЫХ АСПЕКТОВ

Шкурко Н. В.

Статья посвящена исследованию гендерного равенства в политическом пространстве Украины. В статье рассматривается феномен женщины-политика. В аспекте влияния на него определены основные политические стереотипы относительно продвижения женщин к высшим эшелонам власти.

Ключевые слова: *гендер, гендерное равенство, женщина-политик, женщина-лидер.*

THE STRATEGY OF GENDER MAINSTREAMING

Shkurko N. V.

The article analyzes gender equality in the political space of Ukraine. A phenomenon of a female politician, the main political stereotypes regarding the advancement of women in the highest echelons of power.

Special attention is given to methods of research that allow us to determine the issues of gender discrimination, internal and external factors that influenced the formation of women's policy, women leader. As you know, Ukraine European integration is the main direction of state policy. However, the strategic goal of Ukraine is to achieve European standards in all spheres of life: political, economic, social and, in particular, in the field of gender equality. In Europe the issue of equality of women and men paid much attention. However, since the early 50's to mid 70-ies it was divided between two institutions: the Council of Europe, which was engaged in the fight against discriminate on the basis of sex in the context of General human rights issues, and the European Economic Community, which at that time limited their activities to the economic sphere.

Describing the state of scientific development of the above mentioned problems, it should be noted that this issue attracted many researchers, who focused their attention on gender discrimination, as well as internal and external factors that influenced the formation of women's policy, women leader.

The development of this issues involved, in particular, T. Vasilevskaya, N. Hricak, I. Golovaschenko, N. Pyrene, L. Trofimenko. Some aspects of this problem became the subject of scientific research such Western European and American research scientist's political leadership, as T. Adorno, J. Butler, N. Weber, N. Carl and others.

The article has the purpose of clarification and ensuring gender equality in Ukraine. Realization of this goal is achieved by the formulation and solution of such tasks as the specification of the problem field of the study of the process of implementation of the principles of parity democracy, which is to be implemented in the context of international experience of solving the complex problems arising from the integration of women in traditionally male-dominated field.

The inequality of women and men is a relationship problem, and it is impossible to eradicate, if to focus only on the problems of one gender.

The author of this article concludes that the principle of equality should contain and the rights to difference, to take into account the characteristics of women and men. Equality is, to a certain extent is the European standard which measures the development of the individual and society.

The scientific article «the Strategy of gender mainstreaming» will be useful to researchers, academics, graduate students, and students of socio-humanitarian faculties.

Key words: *gender, gender equality, woman-politician, woman-leader.*

